

**Najwyższa Izba Kontroli
Departament Administracji
Publicznej**

Warszawa, dnia 19 listopada 2009 r.

**Pan
ppłk Jan Maternowski
Dyrektor
Zakładu Karnego Nr 2
w Grudziądzu**

KAP-4112-02-1/2009
S/09/004/KAP

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, zwanej dalej „ustawą o NIK”, Najwyższa Izba Kontroli - Departament Administracji Publicznej – przeprowadziła w okresie od 14 września do 27 października 2009 r. kontrolę w zakresie warunków socjalno-bytowych osób osadzonych w Zakładzie Karnym Nr 2 w Grudziądzu oraz gospodarowania środkami Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej w okresie od 1 stycznia 2008 r. do 23 października 2009 r.

W związku z kontrolą, której wyniki zostały przedstawione w protokole kontroli podpisanym w dniu 27 października 2009 r., Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 60 ustawy o NIK, przekazuje Panu Dyrektorowi niniejsze **wystąpienie pokontrolne**.

NIK **pozytywnie pomimo stwierdzonych uchybień** ocenia działalność Pana Dyrektora w zakresie objętym kontrolą. Stwierdzone w toku kontroli uchybienia polegały na niezapewnieniu niektórym osadzonym należytej odzieży oraz nieterminowym przeprowadzaniu badania lekarskiego.

¹ Dz. U. z 2007 r. Nr 231, poz. 1701, ze zm.

1. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli przyjęty w Zakładzie Karnym system planowania żywienia dla osadzonych oraz proces przygotowania posiłków zapewnia ich sporządzanie zgodnie z obowiązującymi przepisami i normami w zakresie kaloryczności i wartości odżywczej. Zgodnie z przyjętymi w Zakładzie Karnym zasadami organizacyjnymi, uwzględniającymi specyfikę jednostki penitencjarnej, posiłki wydawane były osadzonym bezpośrednio do cel mieszkalnych (w Zakładzie Karnym nie wyodrębniono oddzielnych pomieszczeń do spożywania posiłków).

W toku kontroli ustalono, że osadzonym zgodnie z obowiązującymi przepisami zapewniono trzy posiłki dziennie, w tym jeden posiłek ciepły, których waga była zgodna z normami. Zapewniono także możliwość korzystania z diety lekkostrawnej („L”) oraz cukrzycowej („Lc”). Wśród użytych produktów nie było produktów zabronionych przy tego rodzaju dietach². Jak wyjaśnił Dyrektor Zakładu, w przypadku gdy temperatura w pomieszczeniach dla osadzonych, spowodowana warunkami atmosferycznymi przekraczała 28°C³, osadzonym wydawane były także dodatkowe napoje (schłodzona kawa zbożowa). NIK nie wnosi uwag co do sposobu przechowywania artykułów żywnościowych, przeznaczonych do sporządzania osadzonym posiłków.

2. Na podstawie analizy akt 20 osadzonych stwierdzono, że osadzonych przydzielano do cel zgodnie z zasadami określonymi w art. 82 Kkw⁴. Uwzględniano przy tym m.in. wiek, uprzednią karalność oraz stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego.

Ewidencyjna liczba miejsc w Zakładzie Karnym, ustalona z uwzględnieniem normy określonej w art. 110 § 2 Kkw wynoszącej 3 m² powierzchni mieszkalnej na jedną osobę wynosi 374 w oddziałach mieszkalnych (w tym 30 miejsc w oddziale terapeutycznym). Z ustaleń kontroli wynika, iż w okresie objętym kontrolą faktyczna liczba osadzonych była wyższa niż ewidencyjna liczba miejsc. Na dzień 1 stycznia 2009 r. w oddziałach mieszkalnych przebywało łącznie 415 osadzonych (przekroczenie wynosiło 41 osadzonych, tj. o 10,9%), a na dzień 30 czerwca 2009 r. 408 osadzonych (przekroczenie o 34 osoby, tj. o 9,0%). Osadzeni rozmieszczeni byli w 91 celach, wśród których przeważały cele czteroosobowe (37, tj. 40,7%). NIK zwraca uwagę, że do ewidencyjnej liczby miejsc Zakładu Karnego wliczane są także miejsca w pomieszczeniach, które nie są na stałe wykorzystywane

² Załącznik Nr 1 (tabela Nr 1 i Nr 2) do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych Dz. U. Nr 167, poz.1633 ze zm.

³ Na podstawie § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.).

przez osadzonych (m.in. cele izolacyjne i izby chorych). Tym samym statystyczne dane o przełudnieniu Zakładu karnego nie odzwierciedlają w pełni rzeczywistych warunków bytowych osadzonych.

W wyniku kontroli 20 cel mieszkalnych stwierdzono, że przebywającym w ośmiu celach osadzonym nie zapewniono minimalnej powierzchni mieszkaniowej 3 m² na jedną osobę określonej w art. 110 § 2 Kkw. Faktyczna powierzchnia wynosiła od 2,26 do 2,91 m². Zgodnie z art. 248 § 1 Kkw w szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego i aresztu śledczego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². O takich przypadkach należy bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. Z ustaleń kontroli wynika, że we wszystkich przypadkach gdy powierzchnia mieszkalna na jednego osadzonego była mniejsza niż 3 m² powiadamiano sędziego penitencjarnego. NIK zwraca uwagę, że z dniem 6 grudnia 2009 r. przepis 248 § 1 Kkw straci moc obowiązującą na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r.⁵ jako niezgodny z art. 40, art. 41 ust. 4 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu wyroku Trybunał Konstytucyjny stwierdził m.in., że przełudnienie w więzieniach, na skutek stosowania zaskarżonego przepisu Kkw, może powodować niehumanitarne traktowanie więźniów. Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza jednak, w rzeczywistości nadzwyczajnych sytuacjach (np. wzrost przestępstw i wyroków skazujących) możliwości czasowego osadzenia skazanych w celach o powierzchni mniejszej niż 3 m² na jedną osobę. Zasady czasowego umieszczania skazanego w takiej celi powinny być jednak wyraźnie określone. Przepisy nie mogą pozostawiać wątpliwości, co do wyjątkowości sytuacji, w których to może nastąpić, maksymalnego czasu umieszczenia skazanego w mniejszej celi, dopuszczalności i ewentualnych zasad wielokrotnego umieszczania w takiej celi oraz trybu takiego postępowania.

W ocenie NIK przełudnienie w celach można rozpatrywać też w kontekście naruszenia dóbr osobistych skazanych i może stanowić podstawę do skutecznych roszczeń o zadośćuczynienie⁶.

W wyniku kontroli cel mieszkalnych stwierdzono, że wszystkim osadzonym zapewniono środki higieny i pościel. Osadzonym zapewniono również, za zgodą Dyrektora Zakładu Karnego, możliwość korzystania z własnej odzieży. Dziewięciu osadzonym nie wydano koszul, co było niezgodne z normami określonymi w załączniku Nr 1 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie

⁵ Sygnatura akt SK 25/07 - Dz. U. Nr 96, poz. 620.

⁶ Takie stanowisko zajął też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 lutego 2007 r. – sygnatura akt V CSK 431/06.

warunków bytowych osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁷. Przyczyną powyższego, jak wyjaśnił Dyrektor Zakładu była trudna sytuacja finansowa jednostki.

3. Ustalono, iż zgodnie z § 36 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania⁸ oraz § 34 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności⁹ kontrolowano m.in. stan sanitarny jednostki penitencjarnej, utrzymywanie czystości przez osadzonych, stan i czystość odzieży i bielizny. W okresie objętym kontrolą Kierownik Zakładu Opieki Zdrowotnej przeprowadził 22 kontrole, a p.o. Kierownika Działu Kwatermistrzowskiego siedem kontroli. Wyniki kontroli były odnotowywane w książce kontroli sanitarnej. Ponadto kontrolę stanu sanitarnego przeprowadzana była przez Stację Sanitarno - Epidemiologiczną (7 kontroli), Centralny Zarząd SW (1 kontrola), Okręgowy Inspektorat SW (4 kontrole) oraz przez Sędziego Penitencjarnego i Sędziego Wojskowego.

4. W ocenie NIK w Zakładzie Karnym zapewniono osadzonym odpowiednią opiekę medyczną. Na podstawie wpisów w książce zgłaszających się do lekarza ustalono, że osadzeni przyjmowani byli przez lekarza w dniu zgłoszenia się na wizytę. W pomieszczeniach Zakładu Opieki Zdrowotnej Zakładu Karnego udostępniona była informacja o prawach pacjenta.

Na podstawie wybranej próby dokumentacji dotyczącej 20 osadzonych ustalono, że wstępne badania lekarskie osadzonych przeprowadzono w terminach określonych w § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad, zakresu i trybu udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności¹⁰. Badania takie przeprowadzono, nie później niż w ciągu trzech dni roboczych od przyjęcia do Zakładu Karnego. Badania radiologiczne klatki piersiowej 20 osadzonych zostały przeprowadzone w terminie 14 dni od przyjęcia do Zakładu Karnego, tj. zgodnie z terminem określonym w § 3 ust. 2 ww. rozporządzenia. W przypadku 19 osadzonych powtórne badania radiologiczne przeprowadzono w terminie krótszym niż określony w § 4 powyższego rozporządzenia. W przypadku jednej osoby badanie to było opóźnione o 27 dni, gdyż osadzony mając ważne badania sanitarne pracował poza terenem Zakładu.

⁷ Dz. U. Nr 186, poz. 1820.

⁸ Dz. U. Nr 152, poz. 1494.

⁹ Dz. U. Nr 152, poz. 1493.

¹⁰ Dz. U. Nr 204, po. 1985.

5. NIK pozytywnie ocenia organizację i sposób zapewnienia osadzonym warunków spędzania czasu wolnego. Wszyscy osadzeni zgodnie z obowiązującymi przepisami, mieli możliwość korzystania z codziennego jednogodzinnego spaceru na wydzielonych czterech placach spacerowych (dwa z nich są wyposażone w boisko do siatkówki, boisko do koszykówki i zadaszoną siłownię z pełnym wyposażeniem). Uczestniczyli również w zajęciach kulturalno-oświatowych, a także posiadali możliwość korzystania z biblioteki lub ośmiu punktów bibliotecznych oraz z jednodniowym opóźnieniem z codziennej prasy.

6. Ustalono, że na terenie Zakładu Karnego funkcjonowała kantyna, prowadzona przez podmiot prywatny. Osadzeni mogli w niej dokonywać zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz innych artykułów sanitarnych.. Ceny tych artykułów są okresowo monitorowane przez służby kwatermistrzowskie Zakładu i, jak ustalili kontrolujący, nie odbiegają od cen oferowanych w okolicznych sklepach.. Uzyskane z tego tytułu dochody, które w okresie objętym kontrolą wyniosły łącznie 3 225,60 zł, (bez podatku VAT) przekazywane były przez Zakład do budżetu państwa w terminach określonych w § 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania budżetu państwa¹¹.

7. Z ustaleń kontroli wynika, iż w zakładzie Karnym ustalono w formie zarządzenia wewnętrznego zasady zatrudniania osadzonych, które umożliwiają zainteresowanym wykonywanie pracy. Do pracy w pierwszej kolejności kierowano osadzonych posiadających zobowiązania alimentacyjne, ciężkie warunki rodzinne, zobowiązanych z mocy wyroku sądowego do naprawienia szkody. Dyrektor Zakładu, stosownie do § 3 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad zatrudniania skazanych¹² na 2008 i 2009 r. sporządził wykaz stanowisk skazanych zatrudnionych odpłatnie przy pracach porządkowych i pomocniczych w jednostce. Na koniec 2008 r. zatrudnionych było łącznie 99 osadzonych tj. 23,3% (424) w tym na terenie Zakładu 86 (40 odpłatnie i 46 nieodpłatnie). Na dzień 30 czerwca 2009 r. zatrudnionych było łącznie 123 osadzonych tj. 31,1% (408) w tym na terenie Zakładu 95 (41 odpłatnie i 54 nieodpłatnie). Osadzeni pracujący odpłatnie poza terenem Zakładu (13 na koniec 2008 r. i 28 na koniec II kwartału 2009 r.) zatrudnieni byli na podstawie czterech umów zawartych pomiędzy Dyrektorem Zakładu a podmiotami zewnętrznymi. Na podstawie przeprowadzonej analizy dokumentów dotyczących losowo wybranych 20 osadzonych zatrudnionych m.in. przy pracach porządkowych i pomocniczych ustalono, że osadzonym prawidłowo gromadzono

¹¹ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania budżetu państwa (Dz. U. Nr 116, poz. 784).

¹² Dz.U. Nr 27, poz. 242.

wypracowane przez nich środki finansowe na rachunku sum depozytowych Zakładu Karnego oraz prawidłowo dokonywano potrąceń z wynagrodzeń.

8. W okresie od stycznia 2008 r. do 30 czerwca 2009 r. osadzeni złożyli 541 wniosków o przyznanie pomocy z Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej na łączną kwotę 25,7 tys. zł. Wszystkie wnioski rozpatrzono pozytywnie. W wyniku szczegółowej kontroli 10 wniosków o przyznaniu ze środków Funduszu pomocy (zarówno rzeczowej jak i finansowej) stwierdzono, że pomoc ta została udzielona zgodnie z zasadami określonymi w ww. rozporządzeniu.

Przedstawiając powyższe Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje o terminowe przeprowadzanie badań radiologicznych osadzonych oraz zapewnienie im należynej odzieży.

Najwyższa Izba Kontroli - Departament Administracji Publicznej, na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, oczekuje przedstawienia przez Pana Dyrektora, w terminie 14 dni od dnia otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków bądź o działaniach podjętych w celu realizacji wniosków lub przyczynach niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie 7 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, przysługuje Panu Dyrektorowi, prawo zgłoszenia na piśmie do Dyrektora Departamentu Administracji Publicznej Najwyższej Izby Kontroli umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen i wniosków zawartych w wystąpieniu pokontrolnym. W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym mowa wyżej, liczy się od dnia otrzymania ostatecznej uchwały właściwej komisji NIK.